

Könyvtártípusok

A magyar könyvtári rendszer felépítésének ismertetése:

Könyvtári rendszernek nevezzük a könyvtárak hálózatokba, területi és szakterületi együttműködési körökbe foglalt összességét. A hálózat alapja a feladatkörök megosztása például a felhasználók igényei vagy az irodalom jellege szerint. A hálózat lényege, hogy egy könyvtár irányító szerepet vállal, ez a központi könyvtár, amely összehangolja, szakmailag segíti, szabályozza és ellenőrzi a könyvtári feladatok munkamegosztását.

A magyar könyvtári rendszer alapvetően négyes tagoltságú:

1. országos hatókörű nagykönyvtárak speciális szakmai feladatokkal (nemzeti könyvtár, országos szakkönyvtárak)
2. felsőoktatási könyvtárak
3. megyei könyvtárak regionális feladatokkal (közművelődési könyvtárak)
4. lokális vagy helyi szakmai könyvtárak (iskolai könyvtárak)

A könyvtártípusok elkülönítésének elvei: a gyűjtő- és felhasználói kör fogalma:

Gyűjtőkör: a dokumentumoknak tartalmi, formai, földrajzi, kronológiai szempontból meghatározott kategóriáinak együttesét jelenti.

Felhasználói kör: azok a személyek, közösségek, amelyek a könyvtár szolgáltatásait igénybe veszik.

A különböző könyvtártípusok összehasonlítása szolgáltatásaik, gyűjtőkörük és felhasználói körük alapján:

Tulajdonos szerint:

- Köz
- Magán

Felhasználói köre szerint:

- **Nyilvános:** mindenki látogathatja, gyűjteménye és szolgáltatásai általában korlátlanul igénybe vehetők
- **Korlátozottan nyilvános:** bizonyos feltételek betartásával látogatható. Ilyen például az iskolai könyvtár, amelyet a tanulók, tanárok, az iskola dolgozói használhatnak. Külön engedélyhez kötött pl. a muzeális értékeket őrző könyvtárak, magángyűjtemények, az egyházi könyvtárak látogatása
- **Zárt:** külön engedéllyel, tudományos, kutatási célokra vehető igénybe. (Például az egyházi könyvtárak.)

Gyűjtőköre szerint:

- **Nemzeti:** egy adott nemzethez, vagy annak nyelvéhez tartozó minden dokumentumot beszerzi. Az Országos Széchényi Könyvtár gyűjt minden magyar nyomdából kikerült művet, és a külföldön megjelent magyar nyelvű anyagokat is. Ezen kívül igyekszik megszerezni a hazánkról szóló idegen nyelvű anyagokat. A nemzeti könyvtárak rendelkeznek kötelezpéldány joggal, azaz minden kiadványból kötelezően kapnak példányt.
- **Általános:** gyűjtőköre minden tudományágra, műveltségi területre kiterjed, többnyire önkormányzati könyvtár. Célja a helyi lakosok általános műveltségének emelése. A települések könyvtárai jelentős helytörténeti gyűjtő és feltáró tevékenységet is végeznek.

Például:

- nemzeti könyvtár
- közművelődési könyvtár (lakóhely szerinti könyvtár)
- iskolai könyvtár

szak: feladatuk az, hogy egy-egy szűkebb szakmai terület, vagy tudományág szakirodalmának gyűjtése. Kutatóintézetek, cégek is tartanak fenn szakkönyvtárat. Ezek az adott munkahely szakirodalmi igényeit elégítik ki. Általában nem nyilvános könyvtárként működnek

Például:

- akadémiai intézetek könyvtárai
- országos, területi szakkönyvtárak

- felsőoktatási (egyetemi, főiskolai) könyvtárak

Nagyság szerint:

- Kis (10 000 kötet alatt)
- Közepes (10 000 – 100 000 kötet)
- Nagy (>100 000)

könyvtár és a médiatár fogalmának értelmezése:

Könyvtár: a nyilvánosságra szánt, rögzített információk összegyűjtését, tárolását, rendszerezését, hozzáférhetőségét és visszakereshetőségét biztosító információs központ. A könyvtár meghatározott szempontok szerint gyűjtött, rendezett és valamilyen használói kör számára hozzáférhetővé tett dokumentumgyűjtemény. A könyvtár alap feladatai: dokumentumok gyűjtése, a gyűjtemény feltárása, megőrzése, használatának biztosítása tájékoztató, művelődési, tanulmányi, tudományos kutatási vagy szórakozási célra. Könyvtári dokumentum a könyv, a folyóirat (és más időszaki kiadvány), a kis –és aprónyomatvány, a kézirat, a térkép, a zenemű, a mikroformátumú kiadvány, a hang-, film-, videofelvétel, valamint a digitális formában rögzített, elektronikusan, ill. számítógéppel olvasható dokumentum.

Feladata, hogy

- tudomást szerezzen a dokumentumokról, megszerezze, tárolja, és rendelkezésére bocsássa azoknak, akiknek a dokumentumra szüksége/igénye van
- közreműködjön az általános művelődési igények kielégítésében, a műveltség terjesztésében, szakmai, politikai, világnézeti tájékoztatóban, a szabadidő hasznos eltöltésének megszervezésében
- részt venni a kutatás, fejlesztési, tervezési, oktató-nevelő, tanulmányi tevékenység szakirodalmi igényeinek kielégítésében

Médiatár: A médiatár ebből következően a könyvtár része általában. A médiatár a kölcsönözhető audiovizuális dokumentumok helye. Videokazettán és DVD-n játékfilmek, kalandfilmek, vígjátékok, irodalmi művek adaptációi, különböző zenés produkciók, úti-, dokumentum- és ismeretterjesztő filmek, nyelvtanulást segítő műsorok, CD-ROM-on nyelvi anyagok, ismeretterjesztő programok, lexikonok, elektronikus játékok, CD-n változatos zenei felvételek - könnyűzene, jazz, filmzene -, valamint irodalmi- és kabaréműsorok, klasszikus zenei felvételek találhatóak meg.

Hagyományos könyvtárak az Interneten és a Digitális könyvtárak sajátosságainak bemutatása.

Virtuális könyvtár: nem tényleges dokumentumokat tartalmaz, csak elérési útvonalakat az információhoz (azaz csak az URL-címmel jelzik az állományt).

Elektronikus könyvtár: tényleges dokumentumokat tárolnak. Van olyan, ami hagyományos formából kerül digitalizálásra, de van olyan is, amely már eleve csak elektronikus formában létezik.

Digitális könyvtár: csak a hagyományos, nyomtatott formában megjelent dokumentumok kerülnek digitalizálásra.

Ezek a könyvtárak eltérnek a hagyományos könyvtáraktól abban, hogy:

- nincs gyűjtőkörük
- nincs nyitva tartásuk
- nincs használati díj (azaz ingyenesek), és
- nincs könyvtárpépület; nem kell kimozdulnom onnan, ahol van megfelelő számítógép és internet csatlakozás.

A Neumann János Digitális Könyvtár, valamint a MEK szerkezetének ismertetése.

Alapfeladatai:

- a kulturális örökség körébe tartozó dokumentumok digitalizálásában való részvétel
- az e téren folyó munkálatok koordinálása
- a digitalizálásra épülő hálózati szolgáltatások megindítása

A könyvtárlátogatás térben és időben korlátozott. Az interneten elérhető szolgáltatások esetében sem térbeli, sem időbeni korlátok nincsenek, hiszen ezek hálózaton keresztül bármikor és bár-honnan használhatók.

Az SGML (Standard Generalized Markup Language, szabványos általános jelölőnyelv) technológia használatával a digitalizált állomány az utókor számára is használható marad, és a formátum által biztosított az információ sokoldalú felhasználása.

Ma már az olvasóknak nem kell a különböző szempontok szerint elrendezett hagyományos katalógusok cédulái között kutatni, hiszen az online elérhető katalógus sok szempontú, kényelmes keresést biztosít.

Web-szolgáltatást biztosítanak olyan kulturális, nonprofit szervezetek részére, amelyek tevékenysége illeszkedik a Neumann-ház digitális kultúra terjesztésére irányuló feladatkörébe.

1997-ben jött létre. Alapítója, tulajdonosa és fenntartója a Magyar Állam. Fő célja: a kulturális szektor és a közsféra adatvagyonának publikálása, elérése és hasznosulása. Bármely magyar állampolgár részére nyitott rendszerű, elérhető.

Fontosabb egységei:

Nemzeti audiovizuális Archívum: Ez a rész a közszolgálati televíziók és rádió, illetve a két legnagyobb országos kereskedelmi televízió csatorna magyar gyártású és magyar vonatkozású műsorait tárolja, teszi elérhetővé.

Nemzeti Digitális Adattár: A magyar nyelvű vagy magyar vonatkozású digitális és interneten hozzáférhető tartalmak központi regisztrálása, ezáltal a társintézmények (könyvtárak, múzeumok, levéltárak) digitalizálási munkájának támogatása.

MEK:

A Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) egy 1994-ben indult, jelenleg már több mint 5 ezer digitális könyvet tartalmazó ingyenes internetes szolgáltatás.

A MEK-ben csak magyar nyelvű vagy magyar, ill. közép-európai vonatkozású, tudományos, oktatási vagy kulturális célokra használható dokumentumok kapnak helyet: elsősorban szöveges művek (beleértve a hangoskönyveket is). Gyűjtik továbbá az elektronikus újságokat és folyóiratokat, valamint egyéb, könyvtári szempontból érdekes információforrások, szolgáltatások és dokumentumok címeit is. Hazánkban élenjáró fejlesztéseket végeznek az e-könyvtárak technológiájának kialakításában: ilyen például a vakok számára elérhetővé tett VMEK felület kifejlesztése, az URN azonosítók meghonosítása, a metaadatok nyilvántartására alkalmas ingyenes eleMEK rendszer ill. egy Dublin Core generátor kidolgozása, továbbá a tématerkép technológia könyvtári alkalmazása.

A gyűjtemény gyarapodása sokféle forrásból származik, az önkéntes digitalizálók mellett közvetlenül a szerzőktől és a kiadóktól is érkeznek könyvek, és internetre tesznek korábban CD-ROM-on kiadott terjedelmesebb műveket is, valamint az OSZK-ban indított Hungarológiai Alapkönyvtár Digitalizálási Program keretében elkészült szövegeket is szolgáltatják. Külön hangsúlyt fektetnek az internet magyar oldalain levő értékes kulturális tartalom digitális megőrzésére, igyekeznek összegyűjteni és saját szerveren, metaadatokkal ellátva, hosszú távra archiválni ezeket az állományokat.

Típus szerint:

- Nemzeti
- Közművelődési
- Felsőoktatási
- **Iskolai:** Gyűjtőköre általános, de főként az adott oktatási intézmény oktatási struktúrájához igazodó kiadványok (pl. szótárak, kötelező olvasmányok, ifjúsági irodalom stb.). Tanárok, diákok részére biztosítja az oktatáshoz szükséges dokumentumokat. Az önálló könyvhasználat megtanulásának helye, valamint közművelődési feladatokat is ellát
- Szak